

DOLENJSKI RAZGLEDI

Novo mesto, 3. decembra 1970

Št. 16

Od 8. avgusta do 28. oktobra letos je bila v Kostanjevici na Krki odprta retrospektivna razstava del slikarja in kiparja Toneta Kralja. Umetniku je priredila Dolenjska ob dvojnem jubileju: 70-letnici rojstva in 50-letnici umetniškega snovanja, pristrčno slayje v okviru letošnjih prireditev Dolenjskega kulturnega festivala.

Umetnikovo razstavo v Lamutovem likovnem salonu si je v tem času ogledalo nekaj nad 8000 obiskovalcev, med njimi tudi dolga vrsta najuglednejših političnih, kulturnih, znanstvenih in drugih javnih delavcev. Tako veličastne kulturne manifestacije naša pokrajina doslej še ni imela!

(Foto: Viktor Skrinjar)

V KORAK Z NAJSODOBNEJŠO TEHNIKO

27. oktobra 1970 sta predsednika hrvatskega in slovenskega izvršnega sveta v Krškem podpisala pogodbo o zgraditvi prve jugoslovanske nuklearne elektrarne na Krškem polju

27. oktobra 1970 sta predsednika izvršnega sveta Hrvatske in izvršnega sveta Slovenije, Dragutin Haramija in Stane Kavčič, v Krškem podpisala pogodbo o zgraditvi nuklearne elektrarne v Krškem. Med gosti so bili tudi Bohumil Bernašek, član IS SRH, dr. Vladimir Rajović, direktor zavoda za planiranje SRH in Slavko Lukas, namestnik republiškega sekretarja za gospodarstvo iz Zagreba, medtem ko so iz Ljubljane prišli podpredsednik skupščine SRS inž. Jože Brilej, direktor poslovnega združenja za energiko SRS inž. Ciril Prohinar, pomočnik republiškega sekretarja za gospodarstvo inž. Ivo Klemenčič ter številni predstavniki domačih podjetij, družbeno političnih organizacij iz Krškega in drugi.

Predsednik občinske skupščine Krško Jože Radej je v prostorih podjetja Elektro pozdravil zbrane goste in ob podpisu pomembnega akta spregovoril o čustvih prebivalcev Posavja, ki se dobro zavedajo, kako pomembna bo velika investicija na Krškem polju, ki bo dajala električno energijo obema republikama. Jože Radej je ob tej priložnosti dejal:

»Prijetna dolžnost mi je, da v naši občini pristrčno pozdravim v imenu občinske skupščine, v imenu družbeno političnih organizacij in v svojem imenu vse naše drage goste, ki ste se zbrali danes, 27. oktobra na območju krške občine z namenom, da prisostvujete pri slovesnem aktu: podpisu pogodbe o izgradnji nuklearne elektrarne v Krškem.

Današnji dan je zgodovinski dogodek in dan velikega gospodarskega pomena ne le za našo občino, socialistični republik Sloveniji in Hrvatsko, temveč za vso Jugoslavijo, zlasti še, ker je to prva nuklearna elektrarna v Jugoslaviji.

Z velikim veseljem in zadovoljstvom še posebno tople pozdravljam v naši sredi podpisnika pogodbe: predsednika izvršnega sveta Hrvatske tovariša Dragutina Haramija in predsednika izvršnega sveta Slovenije tovariša Staneta Kavčiča. S svojim podpisom bosta oba predsednika izvršnih svetov določila, da bo izgradnja nuklearne elektrarne postala resničnost.

V letu 1969 je že obratovalo na svetu 61 nuklearnih elektrarn, medtem ko jih je bilo v gradnji 90. Instalirana moč je dosegla 25.000 MV, do leta

1975 pa se bo povečala za petkrat, to je na 125.000 MV; do 1980 se bo število nuklearnih elektrarn na svetu povečalo na 300 pri tem pa seveda ni všteti vzhodni blok.

Na podlagi analiz in proučevanj so strokovnjaki ugotovili, da bo v 1973 pri nas in na Hrvatskem že nastopilo pomanjkanje električne energije, ki se bo še povečalo v letu 1980. Zato je bila nujna odločitev na elektroinštitutu Milana Vidmarja in inštitutu za elektro gospodarstvo v Zagrebu, da so se lotili študije optimizacije elektroenergetskega sistema. Po vseh rezultatih in v vseh obdelanih variantah je najugodnejša varianta, ki upošteva izgradnjo nuklearne elektrarne v Sloveniji za pokrivanje primanjkljajev za obe republiki. Nuklearna energija je edini način preskrbe tega področja z električno energijo v naslednjih desetletjih. Iz navedenega sledi, da se je bilo treba nujno lotiti pripravljajnih korakov za izgradnjo nuklearne elektrarne v najkrajšem času skupaj s sosednjo republiko Hrvatsko. Lokacija v Krškem, tri km jugovzhodno od Krškega na levem bregu Save, ustreza vsem zahtevanim pogojem — od meteoroloških, geoloških, hidroloških, seizmoloških in demografskih pogojev do sproščanja radiaktivnih snovi v atmosfero in po vodnih poteh.

Današnji dan ne bo samo nam, temveč tudi našim poznim rodovom ostal v trajnem spominu: začeli bomo graditi ogromen objekt, v katerega bo vloženi več kot 160 milijard starih dinarjev. Izgradnja je pomembna toliko bolj, ker nastopata kot investitorja dve bratski republiki: Hrvatska in Slovenija. Ta dan bo nepozaben tudi za občino Krško, saj se bo s to pomembno izgradnjo močno povečal naš gospodarski potencial.

Občinska skupščina Krško pozdravlja to izgradnjo in obljublja, da bo v nadaljnjih akcijah vodila tako politiko, ki bo zagotovila maksimalne pogoje investitorju pri pridobivanju zemljišč, vključevanje naših strokovnjakov, kakor tudi usmerjanje domače kovinske industrije pri izgradnji objektov in pri usmerjanju mladine iz naših krajev v elektro stroko.

Spoštovani gostje, še enkrat: dobrodošli, tople in pristrčno pozdravljeni med nami! Vljudno prosimo oba predsednika izvršnih svetov, da podpiseta zgodovinski akt. »

Predsednika slovenskega in hrvatskega izvršnega sveta: Stane Kavčič in Dragutin Haramija, 27. oktobra 1970 v Krškem tik pred podpisom zgodovinske pogodbe o skupni izgradnji prve jedrske elektrarne na Krškem polju (Foto: Jožica Teppey)

ŽIVLJENJE, DELO IN IZOBRAŽEVANJE NAJ POSTANEJO NEPRETRGAN IN NELOČLJIV PROCES

Nova osnovna šola v Brežicah: najlepše darilo občanom in mestu za 16. občinski praznik — šolo je odprl domačin Miloš Poljanšek, predsednik prosvetno kulturnega zbora skupščine SRS

V Brežicah zlepa ne pomnijo tako pomembnega slavlja kot so ga imeli letos 28. oktobra dopoldne, ko so kar najbolj slovesno odprli novo osnovno šolo, plod skupnega vlaganja občinske skupščine in krajevnega samoprispevka Brežičanov. Množica domačinov in šolarjev je skupaj z učitelji in številnimi gosti z veseljem poslušala pozdravne besede, ki sta jih pred novo šolo izrekli tovarišica Iva Gorenc, predsednica delovne skupnosti domače šole, in Angela Skalar, ravnateljica šole. Tudi predsednik občinske skupščine Vinko Jurkas je topla pozdravil zbrane in spregovoril o novi šoli ter pričakovanjih, ki jih gojimo do sodobne vzgoje. Slavnostno besedo je imel Miloš Poljanšek, domačin, poslanec in sam prosvetni delavec, ki je pred novo šolo prerezal trak in jo tako izročil plemenitemu namenu. Zaradi pomembnosti objavljam tu v celoti njegov pozdravni nagovor, ki ga je imel pred otvoritvijo nove šole.

Dragi učenci,
spoštovani učiteljski zbor,
spoštovani tov. predsednik
občinske skupščine,
spoštovane tovarišice in
tovariši!

Letošnji 16. občinski praznik občine Brežice zaznamujemo v tukajšnjem šolstvu s posebno pomembno, morda izjemno označbo. Njemu v počastitev, v počastitev velikih dni naše revolucije, v počastitev borcev, ki jih ni malo dala tudi naša pokrajina, odpiramo novo šolsko zgradbo, razmeroma

velikih razsežnosti in lepe arhitektonske podobe, zgradbo, ki naj prihodnja desetletja služi temeljnemu osnovnošolskemu vzgajanju in izobraževanju. Zgradba je takšna, da se je ne bi sramovali kjerkoli bi bila postavljena, sramovale pa bi se je ne tudi dežele, ki so razvitejše od Slovenije. Takšna ugotovitev nedvomno dokazuje, da občinska skupščina Brežice in njeno vodstvo izjemno skrbita za razvoj šolstva in da so rezultati takšnega prizadevanja dovolj očitno vidni in dokazljivi. Za osnovnošolske prostore je dala dosedaj občinska skupščina 8 milijonov 55.000 novih dinarjev. Največja sredstva so bila porabljena za to šolo, pribl. 2,5 milijona za druge osnovne šole in le manjša sredstva za igrišča pri šolah.

Tako velika skrb, ki jo bogati vsesplošno razpoloženje prebivalstva, saj je referendum za zbiranje sredstev dobro uspel, pa vendarle opozarja na to, da se giblamo na skrajnem robu materialnih možnosti in da bi vsako nadaljnje prenašanje sprožilo odmev v gospodarstvu, ki je, ne predvsem po svoji krivdi, glede obsežnosti in sposobnosti skromno oziroma manj razvito. Šolski krogi bodo morali po mojem mnenju takojimenovani sanacijski program po vsej verjetnosti prilagoditi vrsti ukrepom, ki so bodisi že sproženi, bodisi v kratkem bodo, in ki imajo za namen miritev inflacijskih in ostalih negativnih pojavov v gospodarstvu pri nas. Prilagoditev pomeni obnašanje, ki naj bo takšno, da bi se gibal v razumnih okvirih realnih možnosti in ne bi sprožal po nepotrebnem nezdravega razpoloženja med samimi šolskimi kolektivi in s tem tudi med prebivalstvom. Kar sem povedal, ni nikak pesimizem, je samo ocena trenutka, ki se ga

Miloš Poljanšek, predsednik prosvetno kulturnega zbora skupščine SR Slovenije

moramo zavedati in ki bo — hoteli to ali ne — v največji meri pogojeval večino naših možnosti. Temu bo tudi republiška izobraževalna skupnost, čeprav je njena pobuda glede investicij nujna in prepričljiva, prilagodila svoje zahteve. Razen osnovnošolskega prostora bo izdatneje podprla materialno urejanje nekaterih srednjih šol in dijaških domov.

Družbe v ZDA in Kanadi se zanimajo za našo jedrsko elektrarno

Inž. Marko Bulc, član zveznega izvršnega sveta, je pred kratkim vodil jugoslovansko delegacijo, ki je obiskala ZDA in Kanado. Po vrnitvi je sodelavcu DELA dal več odgovorov v zvezi z namenom in uspehi pogovorov, ki jih je naša delegacija imela v Ameriki. Iz sobotne priloge DELA (14. novembra 1970) je razvidno, da so se med obiskom naše delegacije v ZDA in Kanadi tamkajšnje družbe izredno zanimale za gradnjo prve in naslednjih jedrskih elektrarn v Jugoslaviji. Tovarš Marko Bulc je pri tem izjavil za DELO naslednje:

»V ZDA so se za jedrsko elektrarno, ki naj bi jo zgradili Hrvatska in Slovenija, zanimala podjetja General Electric, v Kanadi pa državna jedrska komisija. Vsi žele plasirati svoj tip jedrske centrale in prodati svojo opremo. Pripravljeni so ponuditi zelo ugodne pogoje — kreditirali naj bi 90 odstotkov celotne gradnje jedrske elektrarne.«

Za dobro šolsko delo niso potrebni samo ustrezni prostori

Če sem opozoril na maksimalno investicijsko dejavnost v šolstvu v naši občini in ji izrazil tudi na tem mestu vse priznanje, potem naj hkrati omenim neke vrste enostranost oz. enorazsežnost takšne zavzetosti. Vsi, ki se zavzemamo za ugodnejše delovne pogoje v šolstvu, naglašamo problem prostora kot najbolj kritično pomanjkljivost in nenehno terjamo, da se najprej reši prostor. Vendar je hkrati zelo res, da vpliva na šolsko delo še

marsikaj drugega. Mnogi, ki ste tu navzoči, pri tem mislim predvsem še na prosvetne delavce, mi boste pritrdili, da je primeren šolski prostor sicer nenadomestljiv, vendar spet samo eden izmed faktorjev dobrega šolskega dela. Nič manj, sam pa si upam trditi, da veliko bolj, so sedaj, ko se pospešeno borimo za ustrezno vsebino šolskega dela, pomembni vsi tisti šolski pripomočki, ki omogočajo čim uspešnejše šolsko delo in s tem zagotavljajo čim sodobnejše pogoje za šolanje in primeren učni uspeh. Bojim se, da se zaradi tolike enostranosti za prostor premalo zavzemamo za vse ostalo, kar more bistveno vplivati na rezultate izobraževanja in vzgoje. Takšne kvalitativne spremembe terjajo namreč marsikaj tudi od nas samih, t.j. od človeškega faktorja. Samo ponovim: vsebinska presnova v smislu nenehnega posodabljanja našega dela sodi med temeljne napore naše družbe.

Da je to res, naj vas opozorim, da celo že v jugoslovanskih okvirih zaostajamo v izobraževanju vseh stopenj populacije, da skrb za iz-

obraževanje in vzgojo, ki sodi med temeljno usmeritev naše družbe, še ni doživela povsem ustreznega odmeva v našem praktičnem šolskem delu, da še vedno nismo zagotovili vsem mladim ljudem obvladovanja znanja, za katerega menimo, da je največja prednost malih narodov in držav. Nekatere sociološke raziskave so pokazale, da skoraj polovica umsko nadpovprečno nadarjenih otrok v Sloveniji, zlasti na podeželju, ne nadaljuje šolanja niti na srednji stopnji. Vztrajamo pri zahtevi, saj je zahteva sleherne ambiciozne družbe, da polno izkoristimo nadarjenost vse slovenske populacije. Hkrati trdimo, da postaja izobraževalna dejavnost toliko pomembna, da mora ustrezati procesu proizvodnih odnosov in reprodukciji znanja. Zato ju uvrščamo med investicije in v nobenem primeru v takojmenovano splošno potrošnjo, kar nekateri proračunarji še prav radi delajo.

Naj ob današnji slavnosti ne grenim prosvetnim delavcem prijetnega razpoloženja z mnenjem o še vedno visokem osipu, čeprav je

le-ta sila aktualen in se z njim nikdar ne bo mogoče sprijazniti. Neustrezni šolski prostori, velika neizenačenost delovnih pogojev, pouk v več izmenah v osnovni šoli, močno prispevajo k dejstvu, da v Sloveniji že nekaj let le 61—67 odstotkov skupnega števila ene generacije uspešno konča osnovno šolo v 8 letih. Okrog 10.000 učencev letno zapušča osnovno šolo, ne da bi jo uspešno zaključili, s čemer jim je tudi onemogočeno nadaljnje šolanje.

Potrebujemo resne spremembe v vsebinskem, metodološkem in organizacijskem pogledu

Rad bi opozoril na širši vidik izobraževanja, na takšen sistem, ki bo potem, kako ga postavimo, v temeljih spremenil rezultate te družbene dejavnosti. Cimprej moramo vzgojno izobraževalni sistem postaviti tako, da se bo trajno prilagajal vsem novostim družbe in časa. Z drugimi besedami: pred nami je danes edina pot, da uvedemo sistem, ki vceplja in uveljavlja stalno izobraževanje kot način življenja. V nobenem primeru ni mogoče sprejeti rešitve, da današnjemu sistemu dodajamo dobro postavljen sistem izobraževanja odraslih, marveč moramo postaviti sistem tako, da postanejo življenje, delo in izobraževanje nepretrgan in neločljiv proces. Tega pa ne more zagotoviti klasični vzgojnoizobraževalni sistem, marveč resna sprememba v vsebinskem, metodološkem in organizacijskem pogledu.

Prepričan sem, da je sedanji šolski sistem s svojim predmetnikom prekvadratast, da vse preveč po predalčkih posreduje znanje mladini in da še vedno deluje tako, da obremenjujejo spomin mladega človeka, ne razvija pa njegove dojemljivosti. Se vedno učimo za rede, pri čemer je ocenjevanje pglavitni cilj učitelja in učenca, namesto da bi razvijali samostojnost in sposobnost mladega človeka. Sistem rešuje manj sposobne učence, kar je sicer dobro, ne daje pa nobene prilike najnadarjenjšim. Če govorimo o demokratizaciji in o posodabljanju šolstva, potem to ne pomeni egalizacije, marveč uporabo psihološkega instrumentarija, da je učitelj ob enakih učnih programih v različnem okolju sposoben, da se prilagodi okolju šolskega okoliša, torej razmeram, v kakršnih dela. Če je v nas dozorelo spoznanje o potrebi po nenehnem izobraževanju in dopolnjevanju, potem je šola, zlasti pa osnovna šola za človeka samo in komajda šele začetek. Že v mla-

V. MAGYAR XXIVVI1970/L.

dem človeku smo dolžni ustvariti razpoloženje za trajno izpopolnjevanje, kar naj v optimalnih doseženih okvirih zagotovi trajno izobraževanje vse družbe kot celote. Samo takšna optimalizacija nam zagotavlja hitro rast gospodarstva in drugih dejavnosti in dohitevanje najrazvitejših.

Za takšne naloge, za takšne močeh. Ne sme se pripetiti, kar se je že žal že ponekod, da so naj sodobnejši učni pripomočki v novih šolah postali zaprašeni in da učitelji z njimi niso vedeli kaj početi. Učitelj se v času svojega rednega šolanja pripravi komaj na svoje začetno delo, ki ga mora zato v svojih kasnejših letih nenehno dopolnjevati in dograjevati. Če tega ne bo storil, bo prav gotovo prišel v zadrego, ko ne bo vedel odgovora na morda celo enostavnejše učenčevo vprašanje.

Ob današnji svečani priložnosti

nanizujem nekatere žive probleme šolske prakse predvsem zaradi tega, da opozorim na resnost in nujnost preusmeritve vsega našega šolskega dela. Vsi: od najvišjih šolskih forumov do zadnjega šolskega kolektiva moramo biti vključeni v gibanje za sodobno, učinkovito šolo. Kaj takega nam bo realno mogoče doseči prav zaradi že dosedanje velike zavzetosti večine učno-vzgojnega kadra. V nobenem primeru ne bi mogli govoriti o toliko kvalitetnem izhodišču, če ne bi kolektivi naših šol v reformirani šoli dosegli že dosedaj vidne uspehe.

O vsebini učno-vzgojnega dela govorim tudi zato, da ne bi občudovali samo zunanjsčine šole, bili nanjo ponosni in hvalili projektanta, arhitekta tov. Francija Filipčiča, ki mu vsekakor gre obilno priznanje za tako lep in funkcionalen objekt, marveč zato, da bi kaj

kmalu doživljali občudovanje notranjega življenja in dela te zgradbe, da bi šolski okoliš začel hvaliti vsebino in rezultate šolskega dela, da bi govorili o kolektivu in učencih kot o čudoviti delovni skupnosti, ki s svojim šolskim delom, s polno zavzetostjo obvladuje učno-vzgojno problematiko današnjega časa na način, ki je najuspešnejši, ki daje najboljše rezultate in ki z vsem tem izraža zahvalo družbeni skupnosti za njeno veliko skrb.

Draga naša šolska mladina: vaše iskriče radovedne oči, vaš mladostni zanos, vaša radostna igričnost zvedavo pričajo o razpoloženju, ki je v vas. Predvsem in samo za vas je vse to naše veliko početje. Nikdar prej ni v preteklosti slovenski človek mogel urediti mladi generaciji toliko. To more storiti šele socialistična samoupravna družba. In prav je tako. Od prvih črk in poštevank do vesoljskih razsežnosti v neznano gre vaša pot učenja. Vi ste generacija in za vami še mlajše, ki boste poneli misel o svobodi, o človeškem, o sporazumevanju, o znanju, o novem in vedno novem v čas tretjega tisočletja. Vi boste uresničevali sanje naših starejših ljudi, ki so z veliko truda, naporov in odpovedovanja ustvarjali lepše pogoje vam in vsem mlajšim generacijam.

Šolsko zgradbo odpiram z velikim zadovoljstvom in v prepričanju, da boste učenci in tovariši učitelji, ki jo prevzimate, prav tako kot sem razpredal misli o sodobni šoli, delovali v njej in tako upravičili veliko družbeno vneto staršev, občinske skupščine in samoupravne izobraževalne skupnosti, ki se manifestira v nemalih sredstvih za uspešno dograditev veličastne zgradbe. Generacije, ki bodo prihajale iz teh učilnic, bodo pričale, ali je imela toliko investicija upravičenost in svoj smisel ali ne. Sam zase pa sem globoko prepričan, da bo odgovor teh generacij pritrdilen.

MILOŠ POLJANŠEK

POPRAVEK

Bralce prosimo, da v 13. številki naše kulturne priloge na koncu Dularjevega članka »Dvajset let Belokranjskega muzejskega društva« popravijo naslednji spodrslijaj:

Konec decembra 1969 je društvo štelo 101 stalnega (ne častnega!) člana

Uredništvo DL

Na slavnostni seji občinske skupščine v Brežicah so 28. oktobra dopoldne tudi letos podelili najvišji občinski priznanji za dolgoletno, skupnosti in napredku posvečeno požrtvovalno delo: oktobrski nagradi. V imenu upravnega odbora sklada za podeljevanje oktobrskih nagrad je predlog za letošnji nagradi utemeljil Ivan Živič, podpredsednik občinske skupščine, odborniki pa so predlog sklada z navdušenjem potrdili in tako že vnaprej dali zaslužen priznanje letošnjima nagrajencema: upokojenemu šolniku Francu Vadnalu iz Dobove in zaslužni gasilski godbi na pihala iz Kapel. Listini o nagradi je na seji izročil tov. Vadnalu in tov. Poharju (za kapelsko godbo) predsednik ObS Vinko Jurkas, ki je hkrati tudi prvi čestital obema prejemnikoma za visoko priznanje. Utemeljiv, ki ju tu objavljam, nas prepričljivo seznanjata, da je bil predlog upravnega odbora sklada upravičen in nagradi (vsaka po 3000 Ndin) zaslužen.

BREŽIŠKI OKTOBRSKI NAGRADI 1970

Franc Vadnal, starosta posavskih učiteljev

Franc Vadnal, roj. 13. 9. 1885, učitelj v pokoju, živi in dela v Dobovi že mnogo let. Tovariš Vadnal, starosta učiteljev v naši občini, ki bo kmalu izpolnil 90 let, je bil 70 let aktiven delavec na področju ljudske prosvete in telovadne vzgoje. Bil je deset in desetletja v pravem pomenu besede ljudski učitelj in je svojo sposobnost in delavnost uresničeval na različnih področjih družbenega dela. Predvsem velja kot pionir knjižničarstva v naši občini, saj je že kot mlad učitelj-začetnik leta 1900 ustanovil knjižnico in bralno društvo v Kapelah. To delo

je nadaljeval tudi po prihodu v Dobovo. Ustanovil je dobovsko knjižnico, jo iz leta v leto bogatil z novimi knjigami in tudi več kot pol stoletja osebno vodil izposojanje knjig. V vojnem času leta 1941 je reševal knjižni fond pred okupatorjem in po vojni zopet obnovil knjižnico v Dobovi, ki jo je kot požrtvovalni volonter do nedavnega osebno vodil.

Učitelj Vadnal je bil aktiven tudi na glasbenem področju. V Dobovi je ustanavljal, vodil in vadil pevske zbere in tamburaški orkester. Rezultati njegove glasbene vzgoje so še danes zaznavni in mnogim v živem spominu. Kot učitelj se je udeleževal tudi na dramskem področju in deloval kot režiser v dobovski igralski družini.

Zbiral je okrog sebe mladino in jo vključeval v telovadne vrste Sokola, hkrati pa mlade telovadce vzgajal in utrjeval v narodni zavesti.

Tovariš Vadnal je izredno zavzeto deloval v organizaciji Rdečega križa, kar dokazuje njegovo humanost. V organizaciji Rdečega križa, ki jo je sam vodil, je zbiral člane, članarino in prispevke in delil pomoč socialno ogroženim prebivalcem. Bil je predavatelj in je tudi s tem vplival na prosvetljevanje prebivalstva na področju zdravstva. Od 1955—1969 je bil član občinskega odbora Rdečega križa in nadzornega odbora. 10 let je bil predsednik krajevne organizacije RK v Dobovi, v času njegovega delovanja je bila ta organizacija med najboljšimi v občini Brežice. Pomembno je bilo njegovo angažiranje v krvodajalskih akcijah. Poleg tega vodi kroniko za celotno organizacijo RK v občini. Za požrtvovalno in uspešno delo je tovariš Vadnal prejel v letošnjem letu najvišje priznanje Zveznega odbora Rdečega križa — zlati znak priznanja.

Posebej pa moramo poudariti Vadnalovo zavzetost za krajevno zgodovino dobovskega območja, ki nam jo je ohranil kot pisec dobovske kronike. Izredno marljivo in prizadevno je zbiral zanjo gradivo in tako je kronika postala nepogrešljivo in verno ogledalo kraja. Tovariš Vadnal se je uveljavil v krajevni skupnosti in širše, zato uživa vsesplošen ugled in spoštova-

Franc Vadnal, upokojeni šolnik z Dobove: letošnji prejemnik brežiške oktobrške nagrade
(Foto: Baškovič)

Godba iz KAPEL: oktobrska nagrajenka

(Foto: Baškovič)

nje. Cenita ga dve generaciji prebivalcev, ki jim je bil učitelj in usmerjevalec v različne družbene dejavnosti.

Upravni odbor sklada za podeljevanje oktobrskih nagrad soglasno predlaga, da občinska skupščina Brežice podeli na današnji svečani seji oktobrsko nagrado tovarišu Francu Vadnalu, ljudskemu učitelju iz Dobove.

Kapelska godba: med najstarejšimi v državi

Gasilska godba na pihala Kapele sodi med najstarejše ne samo v naši republiki, ampak tudi v Jugoslaviji. Leta 1850 jo je ustanovil Ivan Požar iz Jerešlavcev. Prve člane je zbral med odsluženimi vojaškimi godbeniki, ki so sprva igrali le v okolici Kapel na raznih svečanostih, pa tudi na mestnih plesih v Brežicah. Ko se je ob koncu preteklega stoletja v Brežicah razvnela borba med Slovenci in Nemci, je godba neustrašeno in z zanosom igrala slovenske pesmi. Njeno delo je prekinila smrt kapelnika in prva svetovna vojna, po njej pa so spet prijeli za instrumente in vadili pod taktirko kapelnika Šepca. Ob ustanovitvi Gasilskega društva Kapele so se vključili v to društvo, tako da je bila od 1929 kapelska godba gasilska. Njeno delo je prevzel Jože Vogrinc, ki je v program uvedel tudi koncertne komade. Leta 1935 je postal dirigent in umetniški vodja tedanji šolski upravitelj Anton Pohar, ki je v mnogo-

čem pripomogel godbi do slovesa, ki ga uživa še danes. Ko je 1941 zdvijala druga svetovna vojna, so morali na pot v izseljeništvu tudi kapelski godbeniki. Kdor je le mogel, je vzel s sabo instrument, drugi so jih poskrili in takoj po vrnitvi v domovino so pričeli spet delati, v svoje vrste pa vključili tudi mlajše.

Težko je prešteti vse nastope kapelske godbe, od osvoboditve dalje pa jih je več kot sto. Kapelci

Dosedanje brežiške oktobrske nagrade

V Brežicah je občinska skupščina letos 28. oktobra tretjič razdelila oktobrske nagrade, glede katerih velja načelo, da jih podeljujejo za posebne dosežke in uspehe na družbenih, ekonomskih, političnih, tehničnih, kulturnih in drugih ustvarjalnostnih območjih. Nagrado lahko dobe tudi dela, ki imajo poseben pomen za razvoj in napredek brežiške občine. Oktobra 1968 sta oktobrski nagradi dobila zaslužna javna delavca prof. Stanko Škaler, ravnatelj Posavskega muzeja, in Rado Dernač, upokojeni šolski ravnatelj z Artič. Lani je taka nagrada pripadla Stanku Reberniku, direktorju Agrarje iz Brežic, in Ludviku Metelku, predsedniku občinske Zveze prijateljev mladine. Za 1970 sta najvišje priznanje domače občinske skupščine prejela Franc Vadnal, starosta spodnjeposavskih učiteljev, in gasilska godba na pihala v Kapelah, ena najstarejših pihalnih godb v Jugoslaviji.

so igrali po Sloveniji in Hrvaški, popestrili so program slovesnosti in prireditev v Ljubljani, Brežicah, Krškem, Sevnici, Okroglici, Dolenjskih Toplicah, Kopru in letos na IV. srečanju dolenjskih izseljencev v Čateških Toplicah. Godba združuje predvsem kmete, ob njih pa igrajo delavci in uslužbenci. Ob kapelski godbi diha vse kulturno življenje bližnje okolice, težko pa si predstavljamo brez nje tudi kako drugo prireditev v širšem merilu. Največ zaslug za to ima prav gotovo neumorni organizator, godbenik in vodja Jože Stanič. Prav njemu gre zahvala, da ima kapelska godba nove instrumente, enotne obleke in v zadnjem času prvič lastno sobo.

Ob letošnji 120-letnici ustanovitve so godbeniki prejeli priznanja Občinskega sveta ZKPO, Občinske gasilske zveze in Občinske turistične zveze Brežice.

Celotno delo in omenjena priznanja zgovorno pričajo o aktivnosti godbe, kvalitetni rasti, izredni vztrajnosti, požrtvovalnosti, doslednosti ter zavzetosti do amaterske dejavnosti. Težko bi ji našli primerov v širšem slovenskem prostoru. S podelitvijo oktobrske nagrade gasilski godbi na pihala Kapele bi hkrati dali tudi priznanje vsem njenim dirigentom, predvsem pa sedanjima Antonu Poharju in Jožetu Staniču.

Zato upravni odbor sklada za podeljevanje oktobrskih nagrad smatra svoj predlog za utemeljen in soglasno predlaga občinski skupščini Brežice, da podeli oktobrsko nagrado Gasilski godbi na pihala v Kapelah.

LETOŠNJI PLAKETI NOVEGA MESTA

Na slavnostni seji občinske skupščine Novo mesto, ki je bila 29. oktobra 1970 dopoldne v novi osnovni šoli v Smarjeti, je Franc Beg, predsednik občinske konference SZDL Novo mesto, v imenu odbora za proslavo občinskega praznika predlagal skupščini, da bi za dosežene delovne uspehe podelila tekstilni tovarni NOVOTEKS v Novem mestu in DOLENJSKEMU LISTU, pokrajinskemu glasilu SZDL v Novem mestu, najvišje priznanje novomeške občine: plaketo Novega mesta. Pri tem je oba predloga utemeljil takole:

Spoštovane tovarišice in tovariši odborniki!

Dovolite mi, da v tem svečanem trenutku v imenu odbora za proslavo občinskega praznika predlagam skupščini, da se za dosežene uspehe podeli tekstilni tovarni NOVOTEKS in DOLENJSKEMU LISTU najvišje priznanje naše občine: plaketa Novega mesta.

NOVOTEKS: med prvimi svoje stroke v Jugoslaviji

Predlog utemeljujem z naslednjim:

»Novoteks«, tekstilna tovarna, Novo mesto, je pričela za obratovanjem leta 1947 s 166 zaposlenimi in z 270.000 din celotnega dohodka. Takrat je izdelovala na strojih, ki jih je dobila od treh različnih firm, mikano prejo in tkanine. Že 1952 pa je trg zahteval tudi boljše, česane tkanine. Te je »Novoteks« izdeloval v začetku le iz uvožene preje. V 1958 je zgradil v Metliki lastno predilnico za proizvodnjo česane volnene preje. Tako je »Novoteks« v 1960 že zaposloval 717 delavcev in ustvaril 30 milijonov celotnega dohodka. Ker so se v »Novoteksu« zavedali, da dobrih rezultatov v produktivnosti in rentabilnosti ne morejo doseči pri raznovrstni proizvodnji, so se odločili, da popolnoma ukinejo proizvodnjo na podlagi mikanih izdelkov. Ravno v tem ča-

su se je začela uveljavljati na tržišču sintetika, zato so namesto ukinjene predilnice mikano preje zgradili v letu 1965 predilnico za proizvodnjo mešanice česane in sintetične preje; takoj se je tovarna specializirala za izdelke iz česane preje. V tem letu je ustvaril »Novoteks« z 860 zaposlenimi že 49 milijonov celotnega dohodka.

Specializacija proizvodnega pro-

grama je omogočila tudi specializacijo in modernizacijo strojnega parka. Osem vrst različnih statev so skrčili na samo dve vrsti najproduktivnejših. V 1969 klasične stateve niso zmogle več povečanih prodajnih možnosti, hkrati pa so postale tudi ekonomsko zastarele. Zato so jih začeli dopoljevati z najmodernejšimi švicarskimi statvami, ki so desetkrat produktivnejše od klasičnih. Modernizacija tkanja je zahtevala tudi modernizacijo vseh ostalih faz v proizvodnem procesu podjetja.

Tako je bila modernizirana tudi predilnica v Metliki in Novem mestu, priprava tkalnice in oplemenitilnica. Za to modernizacijo je »Novoteks« izločil v zadnjih treh letih 30 milijonov lastnih sredstev.

Investicija v delovne priprave ne bi prinesla uspehov, če ne bi investirali tudi v kadre. Število zaposlenih z visoko in višjo izobrazbo se je od 1965 do 1970 povečalo od 8 zaposlenih na 18, s srednjo šolo pa od 46 na 100 delavcev.

V zadnjih letih po gospodarski reformi, ko je bila poprečna stopnja rasti v volnarski industriji 6,3 odstotka na leto, je »Novoteksov« fizični obseg proizvodnje rasel letno s 25 odstotki. Sedaj proizvede tovarna na leto 3.600.000 kvadratnih metrov tkanin in 1.300 ljudi ustvari 120 milijonov celotnega dohodka.

Prav specializacija in modernizacija omogoča »Novoteksu«, da je po ekonomskih in fizičnih pokazateljih produktivnosti na prvem mestu v jugoslovanski volnarski industriji in dvakrat višji od poprečja svoje grupe.

Ker tudi na področju tehnologije v tekstilni industriji znanost napreduje z velikim tempom, se podjetje zaveda, da mora svoja osnovna sredstva odpisovati hitreje od fizične iztrošenosti. Zato jih v zadnjih letih odpisuje z 20 odstotno stopnjo. Tudi pri nas postaja obrtniški način izdelave oblačil vedno dražji. Zaradi tega se je kolektiv podjetja »Novoteks« odločil za gradnjo lastne konfekcije, specializirane za proizvodnjo hlač. Ta bo omogočila še večji delež prodanega dela v »Novoteksovem« finalnem izdelku na jugoslovanskem, predvsem pa na tujem tržišču.

Razvoju na področju tehnologije je sledil tudi razvoj na področju organizacije, tako pri terminiranju, planiranju in obračunu proizvodnje.

194970 V. MAGYAR

Ilustracije v tej številki Dolenjskih razgledov so delo slikarja Viktorja Magyara

Vse to pa ni bilo možno izvesti z ročno tehniko, zato je »Novoteks« prvi na Dolenjskem nabavil manjši elektronski računalnik, ki omogoča sprejemanje poslovnih odločitev na osnovi hitrih in točnih podatkov.

Uspešno poslovanje in nagel razvoj podjetja je rezultat jasno začrtane poslovne politike. Doseženi uspehi so zasluga tako vodstva kot celotne delovne skupnosti, zato zasluži podjetje javno priznanje.

DOLENJSKI LIST: naš skupni jezik

Dolenjski list se je v 20 letih izhajanja razvil iz glasila okrajnih odborov Osvobodilne fronte Črnomelj, Novo mesto in Trebnje, ki je začelo izhajati v 4000 izvodih, v najbolj množičnega obveščevalca, ki danes v več kot 30.000 izvodih prihaja vsak teden v domove 190.000 prebivalcev Dolenjske, Bele krajine, Spodnjega Posavja ter na območje Kočevja in Ribnice.

Skupaj z družbeno političnimi skupnostmi tega območja je list v minulih dveh desetletjih preživel številne reorganizacije, pri tem pa je postajal vedno bolj množičen, bolj zajeten in vsebinsko bogatejši. Ob pravem času je znal poiskati pravi zven: spodbujal je, opisoval, grajal napake in hvalil dobro.

Podčrtati velja zlasti tri vrednote Dolenjskega lista:

— njegovo množičnost, saj je pokrajinski medobčinski tednik z največjo naklado v Jugoslaviji, ki omogoča, da so naši občani sproti obveščeni o dogodkih doma in po svetu,

— da si je kot resnično ljudsko glasilo, ki v kleni, domači besedi govori našemu človeku o tem, kar ga zanima, utri pot v domala vse naše domove, saj je v naši občini na list naročen vsak šesti občan,

— in kot tretje velja omeniti velike zasluge lista pri političnem, gospodarskem in kulturnem povezovanju hotenj in ustvarjalnosti prebivalcev območja, za katerega izhaja. Medtem, ko smo v raznih organih na našem območju nemalokrat težko našli skupni jezik in bili nevešči strniti razdrobljene sile, je Dolenjski list vedno poročal o vsej pokrajini, našel na svojih straneh prostora za vse kraje in vse dogodke in govoril vsem prebivalcem ter jih s tem povezoval.

Ceprav je težko v kratkih obrisih predstaviti podobo o 20-letnem delu in naporih številčno majhnega kolektiva ter opisati pomen poslanstva in zasluge glasila, ki ga kolektiv vsak teden s pisano besedo ustvarja, menim, da je že teh nekaj podatkov dovolj, da skupščina podeli Dolenjskemu listu plaketo Novega mesta.

FRANC BEG

Učitelj Viktor Magyar s Čateža nad Veliko Loko ob svoji »Dolenjski marjetici« na razstavi v Mestni hiši v Kranju 5. novembra 1970

(Foto: Tone Gošnik)

VIKTOR MAGYAR

Ze nekaj let je od tedaj, ko je opozoril nase slikar samorastnik Viktor Magyar s svojimi značilnimi, na deske naslikanimi podobami. Skromno izbiro značilnih slikarskih posebnosti je povečal s svojsko obdelavo snovi in izredno mikavno barvitostjo, navsezadnje tudi z motiviko, ki je bistveno drugačna od motivike žirovskih slikarjev, in se povsem razlikuje od Repnika, je daleč od Tisnikarja. Petelin, ki se pogostokrat pojavlja kot motiv njegovih slik, je tudi hvalečna snov nekaterih sodobnih slikarjev, npr. Slane ali Vidica, toda vse je videti, kot da je pravi motiv petelina Magyarju služil kot vstopnica v živo žarečo barvitost. Zato nas ne sme presenetiti, kadar stopimo v stanovanje kakega zbiratelja slik ali poznavalca ali ljubitelja, če nas iz temačne veže pozdravijo žareče barve Magyarjeve slike, ki je prav zaradi barvne polnosti, čistih tonalitet in včasih že kar disharmonično zastavljenih barvnih elementov tako močan akcent mrakobnega okolja predsobe, da se samo sprašujemo, od kje vsa ta intenzivnost. Delen odgovor na to nam nudi njegova tehnika slikanja na leseno desko, rahlo polaganje čistih barv in brušenje teh na podoben način, kakor to dela Janez Sedej. Vendar pa ni samo petelin snov, ki jo Magyar obdeluje na tako skrben način, tehnično podoben slikanju starih srednjeveških mojstrov. Motivni svet je obširen, a vendar omejen na vaško motiviko, krajino samo ali krajino, posejano z ljudmi. Zanimiva je obdelava dreves in na primer tudi grčev z vinsko trto, ki so podobni ježu z redkimi, a debelimi bodicami.

Poenostavljanje oblike in odstranjevanje vsega odvečnega vodi Magyarja do jasne predstave o likovni vrednosti upodobljene snovi. Drevo že ni več tisto drevo, ki ga navadni slikar tako drobnopisno opisuje, temveč je pri Magyarju že skoraj samo znak, ki ga vsaja v znakovne skupine, ki mu pomenijo krajino in prav tak je tudi njegov lik človeka. Brez barv bi imeli pred seboj izrisani skelet motiva, tako pa ga barve in plastično obdelovanje oplajajo in vzdigujejo iz strogosti. Če bi iskali primerjav za njegov stil, bi jih morali iskati v slovenskem ekspresionizmu, za njegove figure pa se nam ponuja še mikavnejša primerjava v kiparstvu nemškega kiparja Barlacha, kar je vsekakor potrebno še primerjati in raziskati.

Ko smo tako pregledali Magyarjevo delo, je treba vsaj z nekaj stavki orisati tudi njegovo življenje, ki se je začelo leta 1934 v Mozniku. Priimek je podedoval po očetu Prekmurcu, kar bi dopuščalo tudi domnevo, da od tam ali še od dalj izvira tudi slikarjeva ljubezen do živobarvnosti. Izbral si je učiteljski poklic in ob njem se je pred več kot desetimi leti začel ukvarjati s slikarstvom. Spoznala sta se z Gerhardom Ledicem, tej v naši in ostali jugoslovanski navadni umetnosti tako znani osebnosti. Ledič je nekaj njegovih slik nesel k Hegeđušću. Kmalu zatem je Magyar postal član hrvatskega društva slikarjev natucev, se bolj usmeril na hrvaško stran in šele pred nekaj leti pričel nastopati na razstavah v Sloveniji, kjer postaja vse bolj znan in tudi priznan.

ANDREJ PAVLOVEC

„STARI DOMOVINI NISMO DELALI SRAMOTE...“

V nedeljo, 26. julija 1970, je bil v okviru I. kulturnega tedna v Sentvidu pri Stični (ob 20-letnem jubileju Slovenskega okteta) pomemben kulturni praznik, o katerem smo poleti precej poročali. Na ta dan je doživela prisrčno slavo tudi prikupna Petrušna vas blizu Sentvida, v kateri je Zima Vrščajeva v imenu Slovenske izseljenske matice odkrila spominsko ploščo na hiši, rojstnem domu Antona Grdena, zaslužnega javnega delavca med slovenskimi izseljenci v Združenih državah Amerike. Po njenih pozdravnih besedah je Tone Kozlevčar v imenu Slovenskega okteta obesil pod ploščo lovorov venec. Zaradi zaslug, ki jih ima za slovensko stvar med rojaki v ZDA pokojni Anton Grden, predstavljamo njegovo življenjsko delo z besedami, s katerim se ga je spomnila 26. julija letos Zima Vrščaj.

Pripravljalni odbor za kulturni teden v Sentvidu ob 20-letnici Slovenskega okteta mi je naložil častno dolžnost, da spregovorim besedo o človeku, ki mu danes slovenski oktet odkriva ploščo na rojstni hiši, o Antonu Grdenu. Antona Grdena sem zadnjič videla v čičaški bolnici 1966 ob drugi oktetovi turneji po ZDA. V Chicagu so se živahno pripravljali na koncert, ki je bil za Chicago in čičaške Slovence izreden kulturni dogodek, Anton Grden pa je ležal težko bolan v bolnici, on, ki je bil nekaj desetletij eden najrazgledanejših in najaktivnejših kulturnih delavcev med Slovenci v Združenih državah. »Pa bom šel na koncert,« je rekel in je res prišel.

Pripeljali so ga na vozičku. In bil je srečen ob oktetovi slovenski narodni pesmi, da je morda za trenutek pozabil celo na svojo bolezen.

Anton Grden, rojen 17. februarja 1895 v tej hiši, spada med tiste ameriške Slovence, ki »so poleg napornega in trdega vsakdanjega dela nesebično, požrtvovalno in vztrajno ustanavljali podporna in kulturna društva, narodne in društvene domove, tu in tam tudi zadruge, širili svoj tisk in dopisovali vanj, ustanavljali socialistične klube in širili socialistične in svobodomiselnne ideje, agitirali za unije,

Anton Grden (Grden) novembra 1964 pred grbom Slovenske narodne podporne jednote, katere pomemben član in sodelavec je bil dolgo vrsto let

se borili za večji kos kruha in delavske pravice, za boljše človeško družbo...«, kakor je napisal Grden sam v spomin in priznanje, ne sebi, temveč vsem drugim voditeljem ameriških Slovencev, v enem izmed svojih člankov v Slovenskem izseljenskem koledarju, kar pa v polni meri velja tudi zanj. Bil je 18-leten fant, ko je prišel v Združene države. Najprej je bil v Clevelandu, tem največjem središču ameriških Slovencev pozneje se je zaposlil v tovarni v Newcomerstownu, kasneje pa v gozdovih na Daviesu v West Virginiji. Leta 1916 se je vrnil v Cleveland, kjer se je aktivno vključil v razne dejavnosti Slovenske narodne podporne jednote, postal član izvršnega odbora Jugoslovanske socialistične zveze, ki je bila del ameriške socialistične stranke, delal pa je tudi v drugih društvih in organizacijah, zlasti kulturno-prosvetnih. Takole piše med drugim sam o tem času in delovanju:

»Prejšnja leta, vse do velike gospodarske krize pred tremi desetletji in do Roosveltovega »new deala«, v Ameriki ni bilo ne duha ne sluha o socialni zakonodaji. Socialne razmere so bile zrele za ustanavljanje podpornih organizacij. Takrat, ko smo Jugoslovani pričeli v velikem številu prihajati v to deželo, so jih ameriški Nemci, Čehi

»NASIM IZSELJENCEM ob 20-letnici Slovenskega okteta, 1950—1970« piše na vznožju Ribničana Urbana, ki ga je iz 200-letnega krakovskega hrasta izrezal kipar-samouk Peter Jovanovič, pred novo šolo v Sentvidu pri Stični pa postavil Slovenski oktet v poletju 1970 v zahvalo za vse, kar so naši izseljenci naredili dobrega za domovino.

(Foto: Tone Gošnik)

STONE KRALJ

Kostanjevica na Krki je počastila 70 let življenja in 50 let umetniškega ustvarjanja slovenskega slikarja, grafika, kiparja, ilustratorja in intarzista Toneta Kralja 8. avgusta z umetniškovo retrospektivno razstavo v Lamutovem likovnem salonu. Dolenjski kulturni festival je tokrat zares v imenu slovenskega ljudstva pripravil dostojno počastitev umetnikovega dvojnega jubileja, akademik Božidar Jakac pa je ob siju festivalskega ognja govoril o jublilantu. Tople pozdravne besede slikarja Jakca objavljamo v celoti in z njimi oživljamo spomin na prelepo slavje, s katerim se je Dolenjska oddolžila umetniku Tonetu Kralju.

Ne bom se spuščal v strokovno analizo umetniške ustvarjalnosti Toneta Kralja, ker je to bilo že obdelano po umetnostno znanstveni poti in bo še in še. Zelim oživiti le nekaj spominov na osebnostno povezavo in doživetja z njim ob njegovem neverjetno bogatem, raznovrstnem in plodnem ustvarjanju, kot ga je pokazal malokateri naš umetnik in to kot kipar, slikar in grafik. Bavil se je tudi z arhitekturo, notranjo opremo, intarzijsko, z ilustracijami itd.

Na prelomu stoletij se je pred 70 leti 23. avgusta 1900 rodil v Zagorici pri Dobropolju kot sin kmetu in ljudskega rezbarja, tretji izmed štirih otrok. Tone je mlajši brat našega znamenitega umetnika Franceta. Obema je botrovala očetova kiparska nadarjenost in bila vir prvih spoznanj in veselja do likovnega dela.

Kot sam pravi, je bil od doma določen, da bo postal »gospod«. Vendar sta ga prirojena sila in velik talent peljala na težko pot umetniškega izživljanja. Prvo in odločilno strokovno šolo mu je posredoval starejši brat France, ki mu je bil še dolgo mentor, usmerjevalec in tudi oster kritik.

Leta 1918 je moral kot sedemnajstletni deček v vojno in je na fronti na Piavi doživljal vse tegebe nesmiselnega človeškega klanja. Po vojni je nadaljeval gimnazijo in po maturi mu je kupila mati črno obleko v mislih, da gre v lemenat, da bo župnikoval v Vidmu pri Dobropoljah in ona bo pri njem. V tej obleki je jeseni 1920 odšel v

Prago in materi sporočil, da tega ne more, da to ni njegov poklic.

Leto pred tem je bil brat France v specialki pri Bukovcu. Toneta je na podlagi predloženih del sprejel v svojo specialko veliki češki kipar prof. Jan Stursa, ki je na žalost 1923 naredil samomor. Tone je študiral nato še v Rimu, Parizu in Benetkah. Njegov študij v Pragi je bil nenavaden, ker Stursovi učenci niso dopustili, da bi delal v ateljeju na akademiji. Tako je dobival od profesorja mnenje in navodila le od časa do časa, ko mu je prinašal na ogled svoja dela, ki jih je izvrševal doma na stanovanju. V tem času je v Pragi stanoval skupaj z menoj in s Trstenjakom v prastari Nerudovi strmi ulici, ki pelje na Hradčane. Tam smo živeli in delali ob petrolejki pri zelo dobri gospodinjici. Tone je bil neumoren in neutrudljiv. Sploh ne vem, kdaj je spal. Čez dan je slikal olja, nastala je znana Kalvarija; zvečer je risal kompozicije pozno v noč.

Tedaj sem že delal prve grafike in začel z jedknicami. Kupil sem si prav majhno stiskalnico ali prešo, ker tedaj še nisem bil na grafičnem oddelku. Povabil sem ga, naj tudi on poskusi to lepo grafično tehniko, česar se je z vnemo ložil in pridno delal na male cinkove in tanke bakrene ploščice. Ker je bila stiskalnica zelo majhna, smo se morali nasloniti nanjo, da ni skakala, ko smo vrteli vijak, ki je premikal ploščo po komaj ped širokimi valjarji, medtem pa je cvilil in pel noč za nočjo. Delali smo tudi lesoreze in tiskali ročno. Dostikrat je našo res dobrosrčno gospodinjico, ki je bila poštna uradnica, kar vrglo nazaj od groze, ko je videla razdejanje in našarjenost v naši sobi — delavnici. Namesto zmerjanja pa nas je vedno pogostila s pravimi češkimi buhti ali s kakšno drugo dobroto, ki nam ob pičli menzi ni bila odveč. To je bil čas navdušenega, intenzivnega, zagrizenega dela in seveda debatanja o umetnosti ter vsak dan nastajajočih novostih. Tone je prinesel že od doma svojo novo linijo, ki se je rodila pod vplivom brata Franceta in elementarne kmetske genialnosti ter dobivala v Pragi svoj novi, njegov zvok, za kar ga je France v pismih ostro kritiziral in mu dajal navodila, ki jih je Tone začel z uporom sprejemati.

Od takrat imam ohranjeno zaletno edinstveno mapo jedkanic in suhih igel v zelo malih formatih z zelo razsežno tematiko od svetnikov, angelov, biblijskih scen, pasiona, pa do oračev, kmetov, bera-

čev in filozofskega razmišljanja o človekovem življenju. Tedaj je študiral v Pragi tudi rajni umetnostni zgodovinar France Mesesnel, ki se je ob pregledovanju Tonetovih osnutkov čudil premnogim monumentalnim zamisljam za plastike, rekoč da bi bilo treba več življenj, da uresniči to, kar je že do danes zasnovanega.

Tone je bil takrat, kot je tudi vse do danes neumoren, nikdar utrujen ustvarjalec, zagrizen v delo — v slikarstvu, kiparstvu in v grafiki, kjer je ustvaril doigo vrsto zelo pomembnih in dragocenih listov v vseh tehnikah in s tem obogatil rojevanje slovenske grafike. Vedno je ostal zvest svojemu kmečkemu poreklu in življenju, iz katerega je zrastel in ki ga je obdeloval v svojih monumentalnih slikah, kot tudi že v celih cikličnih jedknicah in lesorezov.

Že samo s tem sektorjem dela je rešil pozabe mnogo dragocenih ljudskih prvin domačega kraja in mu gre za to posebna zasluga. Od teh praških časov sva si ostala zvesta prijatelja. Leta 1920, v času Podbevškove ere (prihodnji mesec bo 50 let novomeške umetnostne revolucije, ki je dinamično pljusnila v Ljubljano) sta v novembru 1920 na razstavi v Jakopičevem paviljonu razstavljala tudi France in Tone Kralj. Predstavljala sta najbolj napredno enoto v umetnostnem gibanju. Njuna pot se je vzpenjala navzgor in doživljala sta mnogo nadaljnjih uspehov, pa ne samo pod gostoljubno streho Jakopičevega paviljona, ampak predvsem v veliki tujini. Tone je bil trikrat povabljen na beneški Bienale, kar je bilo takrat zelo redko in zelo pomembno. Po intenzivni organizacijski aktivnosti Franceta je prišlo do izredno pomembnih potovalnih razstav z ustanovitvijo »Kluba mladih« in kasneje Društva slovenskih umetnikov. Pohod mladih je šel uspešno pot v Plit, Sarajevo, Dunaj, v »Hagenbundu«, v Prago, Hodonin in Berlin v »Sturm« 1925 do 1927.

Tone Kralj se je udeležil veliko razstav v inozemstvu, kot na primer v Barceloni, Londonu, Amsterdamu, trikrat v Parizu, v Benetkah, Antwerpnu, Milanu itd. V Padovi je prejel 1932 dve srebrni medalji, prejel pa je tudi zlato medaljo v inozemstvu.

Na veliko spominsko razstavo 1931 v Leipzigu »Hundert Künstler huldigen Goethe« sva bila povabljena samo midva od Jugoslovanov. Tone je naredil velik triptihom v litografiji iz Fausta. Vse takrat nalašč narejene nove grafike naj bi bile uporabljene v veliki bibliofilski izdaji Fausta, toda Hitler je s svojo čistko večini preprečil objavo.

Tone Kralj se je mnogo udeleževal tudi v ilustraciji. Leta 1934 je samostojno razstavljal v vseh

prostorih naprednega dunajskega »Hagenbundas« z ženo Maro in doživel visoke ocene, saj so ga primerjali s njihovim takrat znamenitim Egger Lienzom. Ta razstava je bila izredno pomembna za njegovo nadaljnjo rast, saj takrat res ni bilo lahko dobiti možnosti za posebno samostojno razstavljanje v inozemstvu ali celo priznanja. Danes je stvar popolnoma drugačna in je pot ven mnogo bolj odprta in omogočena.

Da se je Tone Kralj zelo uspešno udeleževal domala vseh grafičnih razstav doma in v tujini, ni treba posebej poudarjati. Sodeloval je tako v Xylonu, kot v našem ljubljanskem bienalu, v Benetkah, Sao Paulu, Rio de Janeiru, Brukselu itd.

Pred in med zadnjo vojno je mnogo deloval v Primorju pod fašizmom v ilegali, slikal v cerkvah in s predrznimi tematskimi cerkvenimi podobami dajal duška svojemu ogorčenju nad fašistično tiranijo in s tem ter z drugimi deli doprinesel svoj delež v borbi primorskega slovenskega ljudstva za osvoboditev in za socialno pravičnost.

Sploh je velik del, da ne rečem kar vse njegovo delo posvečeno socialni tematiki, življenju kmetov, trdi kritiki socialnih krivic in borbi zoper nasilje vseh vrst. V veliki podobi »Bratje« je žigosal medbojno klanje ljudi v vojnah itd. Ali ne bi bilo prav, da bi vse to njegovo bogato in izredno delo oživele in dobilo več pozornosti s strani poklicanih in bi izšla knjiga tega obsežnega, vsebinsko izredno zanimivega dela? Sicer pa na žalost še vedno nimamo monografij zaključnega dela umrlih umetnikov.

Ali ni njegovo življenjsko delo v svoji bogatiji misli, svojstvenosti, tematiki in dinamiki v mnogočem podobno svetovno proslavljenim mehiškim slikarjem kot so Diego da Rivera, Oroscio in Squeurosa? Ali Slovenci res moramo vedno z zamudo dati dostojno vrednotenje nekaterim svojim kulturnim ustvarjalcem?

Ko danes v počastitev njegove 70-letnice odpiramo le skromno retrospektivo in to ne v Ljubljani, temveč v tem malem kraju, v Kostanjevici, ki si je prizadevno in uspešno naložila težko nalogo dviganja kulturne ravni tudi na podeželju, smo lahko veseli, da je ravnano tu našel odmev in posluh pri korenini naroda, iz katerega je izšel na Dolenjskem, naš pomembni veliki ustvarjalec, naš veliki Slovenec — naš Tone Kralj.

Zelimo mu, da ob 70-letnici doživi oživljeno svojo podobo v svoje zadoščenje za svoj veliki trud in muke.

Predragi Tone, da nam boš še dolgo živel in izvršil vse ono, kar se še skriva v tvoji umetniški duši!

BOŽIDAR JAKAC

Harfistka Pavla Uršič igra v obnovljeni samostanski cerkvi v Kostanjevici ob desetletnici delovanja FORME VIVE (Foto: Marjan Moškon)

PROSTOST JE IN OSTANE SREDIŠČNI SMISEL ČLOVEKOVIH PRIZADEVANJ

29. avgusta 1970 je bil v obnovljeni cerkvi kostanjeviškega samostana slovesen sklep letošnje FORME VIVE, mednarodnega simpozija kiparjev. Delovišča simpozija v Kostanjevici, Mariboru in na Ravnah so s slavljem v Kostanjevici končala letošnja srečanja s proslavo desetletnice delovanja tega mednarodnega srečavanja umetnikov. Slovesni govor je imel generalni sekretar SZDL Jugoslavije, književnik Beno Zupančič, v kulturnem programu pa je nastopila harfistka Pavla Uršič iz Zagreba in vokalni oktet Gallus iz Ljubljane. Objavljamo slavnostni govor Bena Zupančiča.

Tovarišice, tovariši, gospe in gospodje, dragi gostje,

deset let ni dolga doba, vendar včasih dovolj dolga, da se kaka zamisel uveljavi, da ovrže pomisleke, predsodke, dvome ali nezaupanje. Mislim, da se je to zgodilo s FORMO VIVO od takrat, ko se je rodila prva zamisel o njej, do danes, ko lahko sklenemo delo letošnjega leta in obenem proslavimo desetletnico.

Ob taki priložnosti ne gre omenjati številke, vendar si to danes lahko dovolimo, zakaaj v našem primeru sploh ne gre za številke, ampak za žive ljudi, za oblikovalce, umetnike, ki so deset let drug ob drugem ali drug za drugim klesali, tesali, varili, vliвали ali kako drugače obdelovali les, kamen, železo, jeklo, beton in dodali nekaj nevsakdanjega vsemu tistemu, kar si

v svetu prizadeva za dobro, za lepo, za bratovsko. Stevilke govori-
jo, da je 126 kiparjev iz 22 dežel z
vseh kontinentov (med njimi 33 iz
Jugoslavije) doslej ustvarilo v okvi-
rih FORME VIVE 153 skulptur, ki
so vsaka na svoj način obogatile
zlasti štiri naše kraje in njihovo
okolico — Portorož, Ravne, Mari-
bor in Kostanjevico.

Gotovo ne pripada meni, da bi
o čemerkoli, kar je bilo narejene-
ga s FORMO VIVO in ob njej, go-
voril strokovno. To bodo storili
kot že dostikrat doslej poznavalci in
izvedenci. Mi pa, kar nas je tu ta-
kih, ki nismo ljudje od dleta, lah-
ko vse, kar je nastalo, bolj obču-
timo kot racionalno ovrednotimo.

Včasih se nam zazdi, kakor da
bi ob objektih iz naše stare kultu-
re nastajal popolnoma nov svet,
kakor da bi se ob plemenitih črtah
stare umetnosti, ki jo poznamo,
porajalo nekaj popolnoma novega.
In vendar je to samo videz. Kakor
hitro človek malo globlje razmisli
o vsem, kar se mu zdi novega, ka-
kor hitro se malo bolje razgleda
okoli sebe, začuti, da gre za iste
korenine, za iste vzgone, za isto
hotenje, ki se samo izraža na raz-
lične načine in v različnem gradi-
vu, da gre za nekaj večno člove-
škega, kar nosi poteze svoje dobe,
obenem pa globoko povezuje pre-
teklost s sedanjostjo in sedanjost s
prihodnostjo.

Očitno je, da je čas desetih let
dovolj, da smo to mogli začutiti,
da so to mogli začutiti tudi večni
FORME VIVE smo razen tega začutili še
nekaj širšega in globljega, kot nam
lahko pove ena sama stvaritev. Za-

čutili smo v teh majhnih kottičkih
slovenske zemlje ves svet v malem,
njegova hotenja in prizadevanja,
vso njegovo majhnost in veličino.

Ne bo pretirano, če rečem, da
je tudi FORMA VIVA pomagala,
da smo se odprli svetu in da je po-
magala svetu, da doume naša
družbena in kulturna prizadevanja.
FORMA VIVA je hočeš nočeš po-
magala podirati mnoge plotove in
pragove, mnoge predsodke in po-
misleke in dala svoj delež našim in
splošnim prizadevanjem napredne-
ga sveta za prostost umetniškega
ustvarjanja. Ta prostost pa kakor
vsaka prostost — nacionalna, so-
cialna, intelektualna itd. — ne pri-
znava ograj in pregraj in je in osta-
ne središnji smisel človekovih pri-
zadevanj danes in jutri.

Zdaj je FORMA VIVA tu, med
našimi griči in planinami, med hi-
šami, spomeniki in med ljudmi,
podobna čudodelcu, ki človeka pri-
pravi do čutenja in razmišljanja,
ne da bi ga ločevala od narave, ne
da bi ga zapirala med štiri stene
samotarstva ali stolpov slonokošče-
nih ali večnoveljskih pravil. Kot
vidite, govorim o prostosti, ki se
začenja pri ustvarjalcu, ko se v
prosti naravi loteva svojega gradi-
va, in se ne končuje pri stvaritvi,
ko le-ta zaživi v naravi in med ljud-
mi, ko se urašča v naravno in
družbeno okolje kot njegov naravni
sestavni del. Vse to in še kaj dru-
gega bo toliko bolj očitno, kolikor
bolj se bomo oddaljevali od tistih
dni, ko so se rojevali prvi zasnutki
in ko so bili storjeni prvi koraki
FORME VIVE.

To je bil čas, ko se je likovno
življenje pri nas z vso silovitostjo

osvobajalo mnogih idejnih in insti-
tucionalnih togosti in se razmahova-
valo na vse strani. FORMA VIVA
je postala ena izmed pobud priredite-
v, ustanov, akcij, ki so likovno
umetnost osvobajale institucional-
nih okvirov in ponesle njeno izpo-
vedno moč med ljudi, ki jim je edi-
no namenjena. Z njimi vred je
ustvarjala ozračje, v katerem je
bilo čedalje manj nestrpnosti, eks-
kluzivnosti, vsega tistega, kar je
morebiti dajalo likovnemu življenju
več navidezne veljave ali paradnega
blišča, zato pa manj možnosti, da
se izrazi resnična notranja moč
umetnikov in njihovih del. S tem
želim reči, da nastanek FORME VI-
VE ni bil naključje, temveč izraz
splošnih družbenih prizadevanj za
večjo stopnjo demokratizma in sa-
moupravnega urejanja družbenih
zadev, za osvobajanje človeka v
njegovem delu in ustvarjanju.

Seveda bi ne mogli skleniti le-
tošnje akcije in tega skromnega
praznika, ne da bi se od srca za-
hvalili ustanoviteljem, upravnemu
odboru, občinam, podjetjem, skla-
dom, prebivalcem, obiskovalcem,
vsem tistim, ki so moralno, orga-
nizacijsko ali gmotno pripomogli,
da je FORMA VIVA zaživela, se
utrdila, se uveljavila doma in v
svetu, skratka opravičila svoje
ime vsem tistim, ki so pomagali,
da je svet tudi po tej poti lahko
prišel k nam in da smo se tudi mi
po tej poti uveljavili v njem. Ob
vsem tem gre najlepša zahvala
umetnikom iz Slovenije in vse Ju-
goslavije, ki jim ni bilo žal ne ča-
sa, ne moči, ne umetniških darov,
da so prišli in pustili tu svoje stva-
ritve, da bi našim ljudem govorile
o njih in njim o nas, da bi se med
ljudmi različnih narodov in dežel
spletale vezi, ki niso in ne morejo
biti obremenjeno s predsodki ali
sebičnostjo.

Naš svet je še zmeraj tako re-
ven in obenem tako bogat in pro-
stran, da v njem in na njem no-
beno novo bogastvo ne more biti v
napoto staremu, da ga nobeno bo-
gastvo — ne staro ne novo, ne du-
hovno ne gmotno — ne more do
kraja zadovoljiti.

V tem prelepem okolju je očitno
tudi to — ob skrbi, da se ohrani
najdragocenejše od tistega, kar so
ustvarili naši predniki, ni ugasnila
skrb za novo. In zmeraj znova
lahko vidimo, da si staro in novo
nista v napoto, da lahko živita drug
ob drugem, če se med njiju ne vri-
vajo nestrpnost in drugotni intere-
si.

Živim ljudem je potrebno živ-
ljenje, pravo življenje, za kakršne-
ga si prizadevamo, pa ne priznava
meja in večnoveljskih pravil, ka-
kor ne priznava meja in pravil člo-
vekovo hotenje, da se izrazi na
najrazličnejše načine.

BENO ZUPANČIČ

V vasi Pugled, kakih 5 km od Sv. Gregorja, stoji pribl. 630 let stara
hiša, last Franceta Mestka. V njej še vedno stanujejo Mestkovi, žal
pa lastnik sam nima sredstev, da bi hišo obnovil. Koristno bi bilo,
če bi v ribniški občini zbrali potreben denar, da bi preprečili razpad
hiše, saj bo sicer uničena dragocena stara kmečka arhitektura
(Foto: France Modic)

SAMORASTNIKU JE USTVARJANJE MOGOČNA NOTRANJA NUJA

Nastop 26 slovenskih samoraslih slikarjev in kiparjev na junijski razstavi »Slovenski likovni samorastniki 1970« v Trebnjem je bil ena doslej najmočnejših manifestacij, hkrati pa doslej najobsežnejši izbor najboljših del slovenskih slikarjev in kiparjev — samorastnikov. Tudi obisk razstave je potrdil zanimanje javnosti za ustvarjalnost samorastnikov. Uvodno besedo na razstavi je imel prof. Zoran Kržišnik, ravnatelj ljubljanske Moderne galerije in član umetniškega sveta Tabora slovenskih likovnih samorastnikov v Trebnjem. Ker poleti zaradi skrčenega obsega lista njegovih misli ob otvoritvi te razstave nismo mogli objaviti, ponatiskujemo njegov govor v današnji številki Dolenjskih razgledov.

Tovariši in tovarišice, spoštovani gostje!

Razstava, ki je pred vami, je bila sestavljena z veliko ljubeznijo in prizadetostjo. Zakaj dala naj bi ponovno umetniško potrdilo ustvarjanju, ki je bilo še nedavno tega pastorek ne samo našega, temveč svetovnega likovnega življenja, ustvarjanju nešolanih umetnikov, samorastnikov. Pri tem pojmu se velja za trenutek ustaviti, ker je prav, če že v začetku opozorimo na posebnost, ki jo boste na naši razstavi nedvomno sami opazili. Četudi namrec med razstavljaljocimi umetniki ni nobenega, ki bi se bil redno šolal za slikarja ali kiparja, je vendar jasno, da obsega izbor, ki je pred vami, dvojno dejavnost: na eni strani ljubiteljsko ustvarjanje ljudi, ki so opravili raznovrstne študije in jih je življenje zaneslo v razne poklice, del svojega prostega časa pa posvečajo slikanju ali kiparjenju — iz ljubezni do stvari in v večini primerov z izrazitim talentom.

Pri njih seveda ne moremo govoriti o »samorastnikih« v pravem pomenu besede zakaj svojega študija niso usmerili ravno v likovno umetnost, je program današnjega višjega šolstva takšen, da jim to umetniško področje — razen nemara po čisto tehnični plati — ni moglo biti tuje. Od pouka zgodovine in literature, estetike in zgodovinske umetnosti, pa tja do geometrije in risanja jim je dajala šola mnogovrstna pomagala in — če hočete — ustvarjala mnogovrstne prepreke za njihovo lastno ustvarjalnost. Zakaj kritičnost, ki raste z vednostjo, zahteve, ki jih začne stavljati nase šolan duh, so takšne, da jim je kos samo velik talent ali vsaj velika ljubezen do stvari bistvo ljubiteljskega ustvarjanja pa je ravno v tem, da ljubitelji slikajo, kiparijo zase, za svoj užitek. Razstavljanje ljubiteljskih del pomeni za ustvarjalca pravzaprav žrtev javnosti je dovolil videti nekaj, kar je bilo dotlej intimno njegovo, kar ni izraz njegove »javne« osebnosti — to izživlja

v poklicu — temveč njegove zasebne bitl. Če ljubitelj ne občuti tako, je nemara zgrešil poklic v njem smo izgubili profesionalnega slikarja.

Veseli nas torej, da se nam je posrečilo zbrati v teh prostorih nekaj takšnih ljubiteljskih del zaradi njih samih, njihove zanimivosti, pa tudi zavoljo nasprotja, ki postane ob njih očitno — nasprotja namrec z deli samorastnikov, ki jih življenje in šolanje nikakor nista navajala k umetniškemu izražanju in tudi niso vedeli, kako naj se tega lotijo, pa jih je silil k ustvarjanju nezadržan gon, ker je

nekaj bistvenega v njih, v strukturi njihove osebnosti, sililo na dan in terjalo izraza, nekaj, česar v življenjskem vsakdanjiku, v intimnem življenju in poklicu, niso mogli utešiti. Samorastniku v tem pomenu besede je ustvarjanje mogočna notranja nuja, je najgloblji, najbistvenejši izraz njegove osebnosti. To je mogočno izpovedano slikarstvo, ki pravzaprav nima razvoja zakaj četudi se samorastniki seveda z vajo marsikaj nauče (ali se kdaj pa kdaj pozneje zatečejo učila tudi v tečaju in umetniške delavnice učeniha umetnikov), četudi utegnejo naknadno zase rešiti nekatere tehnične probleme, ki so jim v začetku delali preglavice, pomeni to samo intenzifikacijo, spretnjši pristop k tistemu, kar je bilo že sprva izpovedna vsebina njihovega slikarstva in kiparstva. Samorastniški umetnik se zmerom izpoveduje scela — v tem je njegova omejitev in njegova moč.

Seveda to ne pomeni, da bi rasla tudi samorastniška umetnost brez tradicije. Čeprav ji ni za podlago šola, ki bi sistematično pre-

Ivan Lacković — Croatia: ZENSKA

dajala izkušnje in spoznanja iz generacije v generacijo, ima osnovo v stoletnem anonimnem ljudskem ustvarjanju, ki je opremilo naša znamenja, naše hiše, naše ulnjake in deloma naše cerkve in se razširilo še naprej v izdelkih umetne obrti, v vezeninah, poslikanih latvičah, lectovih srčkih. Tukaj prevladuje dekorativni element a prav v ustvarjanju nekaterih slovenskih samorastnikov je ta element kar izrazil. Pomembnejše je seveda figurativno, predmetno ustvarjanje bistvo slikarstva t. im. nainnih po vsem svetu je prav v tej predmetnosti.

Več: podlaga take slike je običajno anekdota. Nekaj se je zgodilo — v življenju, v veselju, v ustvarjalčevi domišljiji — in zdaj je treba to povedati. Ta komunikacijski karakter nainnih slik in plastik je zelo važen, umetniško izpovedovanje je zmerom nekemu namenjeno umetnina je popolna šele, ko jo doživi gledalec.

Impulz, ki ga da umetniku doživeta ali zamišljena anekdota, terja komplicirano izvedbo običajno kompozicijo več predmetov, več figur. Samorastniški umetnik se jih loti v načelu vsakega zase. Zelo pride do trdnih kompozicij, ki so videti ostro preiščljene vnaprej in

Anton Piemelj: TIHOZITJE (1969)

izvedene po geometrijskih pravilih. A še v tem primeru se nam zdi, kot bi bil vir navdiha čisto drugje: kot bi prišel umetniku v roke posebno grčast krompir, posebno razjedjen kamen in bi mu vzbudil asociacijo na človeško gručo, na skupino teles v zagrizenem spopadu — pa četudi so dejansko pri tako nedolžnem opraviilu kot Plevice.

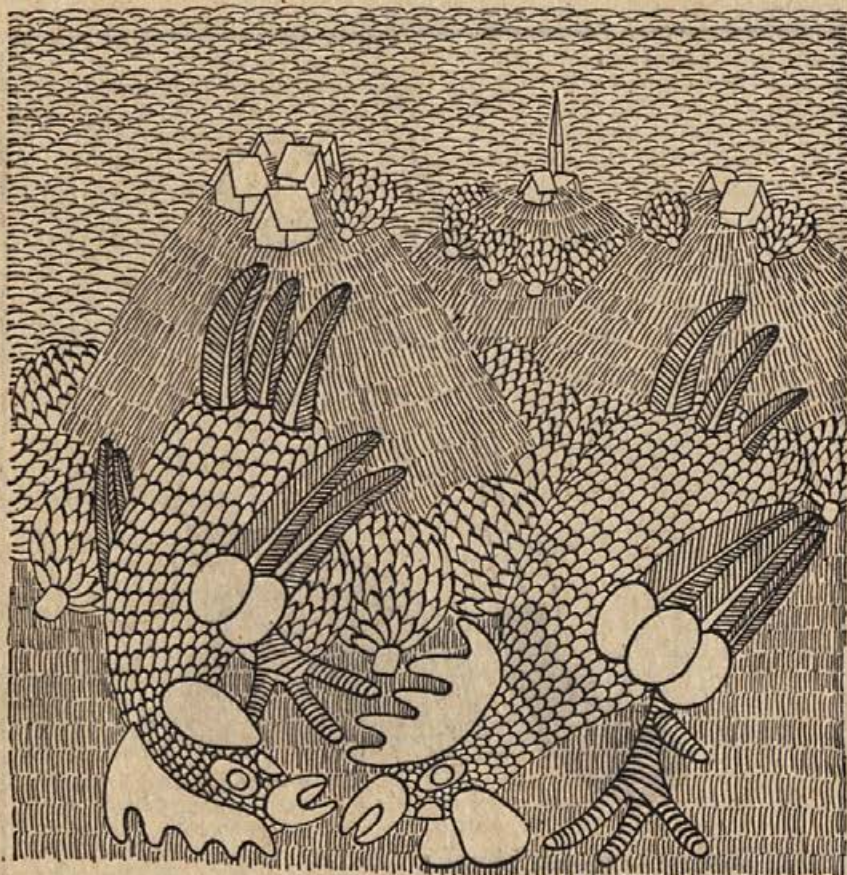
To je, kot rečeno, izjema praviloma je pristop nainnega umetnika h kompoziciji seštevanje — seštevanje predmetov, likov, figur, ki jih potrebuje, da izrazi svoje

videnje in jih vrže na platno ali izrežlja iz lesa ali zviri iz železa — seštevanje skratka, ki je najprvotnejša človekova računaska operacija. Še iz časov, ko je vedel, da sva jaz in ti = midva — in ne samo dva... Iz te tehnike seštevanja izvirajo mnoge svojevrstnosti nainnih predvsem disproporcij v velikosti predmetov in figur, saj narekuje velikost nastlikanega prostor, ki ga je umetnik potreboval, da izrazi svoje videnje prav te stvari. Polem dejstvo, da nikjer ni potegnjena ostra meja med realnim in domišljjskim svetom, kakaj v nasprotju z nekoč razširjenim mišljenjem, da je ustvarjanje samorastnih umetnikov v konceptu realistično in da vsi odstopi izvirajo iz okornosti izvedbe, danes vemo, da je to izpovedno slikarstvo izrazito vizionarsko — da, takšno je celo, kadar umetnik zavestno stremi k realistični upodobitvi (izrazit primer kvalitete v tej smeri je Jaki).

Sprijazniti se moramo pač s tem, da nešolan umetnik »gleda« drugače, da njegov vid v isti sapi ostreje dojema detajle kot površno oko šolanega človeka, ki vse »že ve«, in da ga hkrati prav nič ne motijo optični zakoni in fizikalno-kemične lastnosti upodobljenih predmetov ali kakršne koli zakonitosti njihovih razmerij. Samorastni umetnik upodablja tisto, kar vidi s svojim notranjim ušesom, upodablja svojo resnico, ki je samo pogojno podrejena zunanji resničnosti fizičnega sveta. In v sijaju njegovega videnja, v sposobnosti, to videnje izraziti, je njegova umetniška sila.

Tako notranje videnje pa leži zakopano v vsakem izmed nas — pod plastjo vsega tistega, kar smo izkusili, se naučili in zatrli v sebi, da smo se vključili v današnjo podobo družbe, življenja in sveta. Zato se na razodetja samorastnih umetnikov nezadržno odzivamo vsi — s tem večjo radostjo in tihno nostalgijo, čim globlje in s čim večjo težavo smo pač v sebi pokopali samoraslega vidca, že če ne umetnika. Zato sem prepričan, da vam bo ta razstava v enak užitek kot je lahko v zadoščenje vsem, ki so jo pripravljali.

ZORAN KRŽIŠNIK

V. MAGYAR 9101970

DOLENJSKE RAZGLEDE — posebno družbeno - kulturno priložilo Dolenjskega lista, urejajo: Jože Dular, Tone Gošnik (odgovorni urednik), France Grivec, Janko Jarc, Bogo Komelj, Lado Smrekar, Severin Šali in Stanico Skalcar. Lektor: Karel Bačar. Oblikovalec: Marjan Moškon.